

April, april....

Välkommen till Nyhetsbrev nr 5-2016 från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

Till dig som är ny

mottagare av mina Nyhetsbrev kan jag meddela, att du är medlem i en stor skara. Betydligt över ett tusen mottagare, spridda i många länder och världsdelar nås av dessa Nyhetsbrev. Välkommen. Vill du läsa tidigare Nyhetsbrev – gå till min hemsida, www.bjareforlaget.com. Sök under rubriken ..." som jag ser det".

Har du någon i din bekantskapskrets som du tror också vill få mina Nyhetsbrev – tipsa gärna.

April, april....

April. Gräsmånad. Månadens namn kommer från det latinska ordet *aprilis*, som betyder öppna. Har möjligen koppling till föreställningen att jorden öppnar sig . Växter gror. Månaden är förknippad med diverse talesätt. Ett exempel:

- *Aprilsnö ger fåragö.*

Övrigt att notera:

- April börjar alltid på samma veckodag som juli. Skottår samma dag som januari.
- Seden att "narra april.." är känd över hela Europa. Till Sverige kom den på 1700-talet.

Att det i mina Nyhetsbrev ofta blir glimtar

hämtade ur vår lokala historia bottnar i min grundläggande övertygelse om att bästa sättet att tolka vår samtid och att kunna tänka framåt är att ha kunskap om det som varit.

Det där har uttryckts mycket bättre av Alf Henriksson, och därför får han hänga med även den här gången:

Den blickar aldrig framåt.

Den blickar aldrig framåt
som inte kan blicka bakåt
Den sörjer illa för barnbarn
som saknar intresse för farfar
Den vet föga om rummet
som inte har känsla för tiden
Den tänker föga på andra
som blott lever här och nu.

Svenska folkets gemensamma läsebok

I ett tidigare Nyhetsbrev har jag varit inne på ämnet *Läsebok för folkskolan*. En skolboksklassiker som började utkomma 1868. Den kom att användas ända in på 1950-talet. Det innebär, att många generationer av skolelever har just denna bok som en gemensam läsoplevelse. Det gällde framför allt under 1800-talet, när bok- och bildfattigdomen var stor i många svenska hem. Boken hade under den tiden en sorts inofficiell monopolställning i den svenska folkskolan.

Allt det här gällde i skolorna i Bjäre, liksom i landet i övrigt. Boken har studerats av våra föräldrar, farföräldrar osv. Genom den boken öppnades för många barn dörren till litteraturens värld.

Läseboken ändrade både form och innehåll under årtiondenas lopp.

Även om eleverna och deras föräldrar uppenbarligen var nöjda med även de tidigare versionerna av läseboken (man hade inget att jämföra med), väckte den lärarnas missnöje. Detta missnöje blev sedan allt större. Lärarna fick stöd av vissa intellektuella. "En nationalolycka" kallade Ellen Key läseboken i en artikel i Tidsskriften Ord och bild 1898:

...ty de meddela kunskapen icke såsom näring utan som medicin i tunna, glatta, runda färglösa, smaklösa oblatkapslar. Af det personliga, konkreta, lefvande, målande, talade som barnen älska, finnes föga.

Kritiken ledde till en omarbetning

av läseboken 1908-1909. Genom Carl G. Laurin försågs den med ett helt nytt illustrationsmaterial – teckningar, fotografier av målningar, historiska porträtt och naturbilder. Carl Larsson, Bruno Liljefors, Hilding Nyman m.fl.

Så här sa Fridtjuv Berg om Laurins arbete:

"han har åstadkommit ett storverk då han försåg läsebok för folkskolan med dess nya illustrationsmaterial. Ett kraftigare slag för konsten i skolan ha vi ej i vårt land bevittnat"

Historien av *Läsebok för folkskolan* har en intressant och spännande fortsättning. Senare upplagor blev båda innehållsrika och uppskattade. Det skall jag återkomma till i nya Nyhetsbrev.

Vi stannar kvar i skolans värld

men flyttar framåt i tiden. Ända fram till 1900-talet.

Kastas prao på soptippen?

För en tid sedan såg jag en uppgift i pressen att den man på sina håll är på väg att överge den praktiska yrkesorienteringen – PRAO - på grundskolans högstadium.

Det är klart att jag blir nyfiken. Under mina många år som yrkesvalslärare (som det hette på den tiden) lärde jag känna denna del av skolans verksamhet ganska väl. Det var i grundskolans barndom. Jag hade uppgiften att - tillsammans med lärare och företrädare för det lokala näringslivet - bygga upp denna nya – och dittills helt oprövade – verksamhet. En viktig del i arbetet var att göra alla som var involverade väl medvetna om praons mål. Vi anordnade möten och kurser och konferenser för företagarna och de medarbetare i företagen som skulle handleda eleverna på arbetsplatsen. De måste vara väl insatta i praons mål. Lika angeläget var det att göra lärarna medvetna. Elevernas erfarenheter under prao skulle utnyttjas i den övriga undervisningen. Prao skulle vara en integrerad del i skolarbetet.

Efter praoperioderna

anordnade vi gemensamma utvärderingsträffar. Vad hade funkat? Inte funkat? Hur kan vi förbättra? Vi inspirerade lärarna att i undervisningen efteråt utnyttja elevernas nya insikter och kunskaper som de fått ute på arbetsplatserna.- Det fanns många sätt: Eleverna berättade för sina klasskamrater och sin prao. Övning i muntlig framställning. Eller: skriva. Övning i uppsatsskrivning. Allt bidrog till att eleverna fick inblick i fler arbetsplatser än de själva haft prao på. Även lärarna – som lyssnade till eleverna och läste deras uppsatser - fick en ökad insyn – och därmed insikt - i det lokala arbetslivet.

Elever kunde blomma upp

Bland mina minnen från arbetet med prao är det några som etsat sig fast särskilt väl. Jag minns elever som hade svårt att göra sig gällande under de teoretiska lektionerna i skolan. Som ständigt fick underkänt. Som ständigt kände sig misslyckade. Ej förstådda. Ute på praoplatsen kunde dessa elever plötsligt blomma upp. Jag minns praohandledare som öste beröm över praoeleven som jag visste hade det jobbigt på lektionerna i skolan. Jag gladdes över att se hur denna elev som alltid varit sämst i klassen, nu blommade upp och växte mentalt.

Visst fanns det problem

Jag ser i bladet, att ett av skälen till att vissa skolor slopat prao är att vissa arbetsplatser inte uppfyller de krav som skolan ställer. Den sortens problem fanns även då. Arbetsgivare som såg eleven som arbetskraft. Som inte var beredd att sätta till resurser för att handleda eleven.

Det gav oss anledning till fördjupade kontakter med dessa företag. Ofta nådde vi positiva resultat.

Det allmänna intrycket var, att arbetsgivarna efter hand blev medvetna om syftet med prao och därför anpassade verksamheten därefter. Många arbetsgivare insåg också, att prao kunde vara ett viktigt hjälpmedel, när det gäller att rekrytera medarbetare.

Vi hade många fall där eleven efter sin skoltid erbjöds jobb på den arbetsplats där han/hon varit prao-elev

Pryo blev prao

Från början hette ämnet Praktisk Yrkesorientering (Pryo). Senare ändrades beteckningen till Praktisk arbetslivsorientering (Prao)

Med detta namnbyte ville man markera, att målet i första hand var att eleven skulle få en allmän orientering om och insikt i arbetslivet i stort.

Detta är inte ett inlägg

i den nu aktuella debatten om praons vara eller inte vara. För att delta i den debatten är mina kunskaper om dagens skola alltför begränsade. Dessutom hyllar jag samma princip i detta sammanhang som jag gjort i samband med att jag avgått från såväl förtroendeuppdrag som chefsuppdrag: Att inte blanda mig i efterträdarens arbete. Mitt inlägg skall enbart ses som en tidsbild från den tid, då grundskolan infördes och en av nyheterna hette pry/praon.

Min bokhandel

Boktitel	Ord.pris	Rea-på-rea-pris
Så blev Båstad tennis	225	60
Bilder av ett sekel i Bjäre	330	70
Vår bjärehistoria i bild	350	70
Bjärebör berättar om Bjäre	Slutsåld	
Strövtåg i Bjäres historia	330	140
På räls över Hallandsås....	Slutsåld	

De första bjäreborna

Nu reser vi tillbaka i tiden. Ca 15 000 år. Den väldiga landisen, flera tusen meter tjock, som hade täckt hela norra Europa, var på väg att smälta.

Värme var på väg. Sakta men säkert flyttades landisens kant norrut. Vid den här tiden hade "iskanten" den nått våra trakter. "Våra trakter" såg dock inte ut som de gör idag. Den tjocka isen hade tryckt ner landmassan ordentligt. En stor del av det som skulle bli bjärehalvön- liksom Väderön - låg långt under vattenytan.

Med tiden höjde sig dock landet. De högsta partierna tittade upp ur havet. De första växterna vandrade in. I växternas spår kom betesdjuren. Renen bl.a. Landskapet hade då ett tundralikt utseende. Betesdjuren i sin tur gjorde området intressant för rovdjuren. Jag har noterat en uppgift om att det har hittats fynd av isbjörn i Bjäre så sent som ca 10 000 år f. Kr.

Så träder människan in på arenan – dvs bjärehalvön. Nomader som flyttar i takt med renarna.

Så småningom får vi mera bofasta bjärebor. De bygger enkla hyddor. Tillverkar sina redskap och verktyg i sten och flinta. Det är stenålderns bjärebor. De lever på jakt och fiske.

Med tiden lär man sig att odla jorden, skaffa husdjur och bygga mera permanenta hus.

Därmed lämnar de också spår efter sig. Vapen. Verktyg mm

Bjäre är mycket rikt på spår från forntidens invånare.

Språklådan

har hittills ofta hämtat sitt material bland språkets grodor. Den här gången blir det motsatsen. Nu hämtar jag material ur en av litteraturens skönaste pärlor. Strindbergs Hemsöborna.

Av en speciell anledning har jag ett särskilt förhållande till detta verk. Det råkade bli så, att under två olika stadier av min utbildningstid kom denna bok att bli föremål för specialstudier. I båda fallen hade jag lärare i litteraturvetenskap som framhöll, att i Hemsöborna finns de finaste naturskildringar, som vår litteratur har att uppvisa.

I ena fallet när jag var elev i Båstad på 1940-talet. I andra fallet studerade jag på lärarhögskolan i Kristianstad. (På den tiden hette det dock folkskollärarseminariet.) Därmed över till Hemsö i Stockholms skärgård:

Dags för slätter

Scenen är en vacker dag i början av juli. Madam Flod har bett Carlsson att bjuda till slätter och nu är den stora dagen inne. Där överlämnar jag ordet till Strindberg:

Klockan är tre på morgonen en julidag i början av månaden. Det röker redan ur skorstenen, och kaffepannan är påsatt. hela huset är vaket och i rörelse, och ute på backen står ett långt kaffebord dukat. Slätterfolket som kommit aftonen förut, har sovit på skullar och logloft, och tolv resliga skärkarlar i vita skjortärmar och halmhattar stå i grupper utanför stugan, väpnade med liar och brynen.

Så fortsätter skildringen av denna vackra sommardag. Solen har slickat daggen ur gräset. Skatorna skrattar och göken guckar i hagen, kornknarren arpar i rågåkern och på backen springer rackan och fågnar gamla bekanta. (Som synes lånar jag flitigt ord ur Strindbergs förråd.)

Efter frukost är det så dags för fältslaget ute på ängen.

Strindberg igen:

Så gick slaget fram

Så gick slaget fram. Två dussin vita skjortärmar i en kil som höstflyttande svanor, med liarne härl i härl, och efter i spridd ordning, som en flock fisktärnor, nyckfullt kastande, slängande, men ändock hållande tillsammans, kommer flickorna med sina kärvar, var och en följande sin slätterkarl.

Det susade om liarne och det daggiga gräset föll i knippor, och sida vid sida lågo alla sommarens blommor, som vågat sig ut ur skogen och hagen: prästkragar och gökmat, tjärblomster och horletta, Marie sänghalm, hundloka,, ängsnejlikor, pukvete, musärter, pestilensrot, väppling och alla ängarnes gräs och halvgräs, och det doftade sött som honung och kryddor, och bien och humlor flydde i svärmar för den mördande skaran, mullvadarne kröpo ner i jordens innanmäten, när de hörde hur det brakade i deras bräckliga tak, snoken kilade skrämnd ner i diket och slank in i ett hål som en skotända, men högt upp över slagfältet svängde sig ett par piplärkor, vars bo blivit trampat av ett klackjärn, och i eftertruppen trippade stararne plockande och pickande allehanda kräk, som kommit i den brännande solskenet.

Första slaget var uttaget ända ut i åkerrenen, och nu stannade kämparna, stödda på sina lieskaft. Betraktande förödelsens verk, som de lämnat bakom sig, torkande svetten ur mössremmarne och inläggande en ny snusvalk ur mässingsdosorna, medan flickorna skyndade sig att komma upp i frontlinjen. Så gick det lös igen, ut i det gröna blomsterhavet, som nu går i vattrade böljor av den växande morgonbrisen och än visar brokiga lysande färger, när blommornas styvare stjälkar och huven sticka upp genom det mjuka tåtelgräsets vågor, som böja sig undan för kåren, än breder sig jämn grön som en sjö i stiltje.

Det är fest i luften och tävlan i arbetet, så att man heldre skulle stupa i solskottet än ställa lien ifrån sig.

Därmed kan vi tacka ordets mästare

-åtminstone för den här gången. Det är möjligt att det blir skäl att återkomma. Strindbergs sätt att skildra mötet mellan land och hav känns ibland som att det skulle kunna ha avsett våra trakter. Vårt möte mellan land och hav. Inte bara den ö i skärgården, som han gav namnet Hemsö.

Följande rader är enbart för Dig

som nu fått mina Nyhetsbrev för första gången. (Risk finns att tidigare läsare kan ha läst detta i något tidigare Nyhetsbrev. Dessa läsare kan lämpligen hoppa över detta avsnitt....) Jag lånar på nytt ur försäkringsbolagens välfyllda skattkista med brev från försäkringstagare.

- *Eftersom min make har avlidit, har vi på gården inga svin längre, och jag ber därför att få slippa försäkringen.*
- *Jag föll i vägbanan. Min man fortsatte med sin moped och körde sedan i diket. När min man kom tillbaka och fick se att jag överlevt, blev chocken för svår för honom, så han föll avsvimmad ner.*
- *Dne andra vagnen kolliderade med mig utan att giva någon som helst varning om sina avsikter.*
- *Jag talade om för den andre idioten vad han gick för och fortsatte.*
- *En fotgängare kolliderade med mig och for under min bil.*

En annan rik källa som kan ge oss sköna "litterära leenden" är de skrifter som korrespondensinstitutet Hermods gav ut får många år sedan. Här några plock:

- *Johannes Döparen livnärde sig mest på gräshoppor. Han vistades i öknen för där är det mest gott om gräshoppor.*
- *Om Gustaf III inte hade blivit mördad vid operamaskeraden, skulle han sannolikt ha dött senare.*
- *När köttet tröt i grytan tog stenåldersmannen sin yxa och gick ut och högg vilt omkring sig.*

Välkommen

att komplettera rabatten med dina egna blomster, som jag kan plantera in i min språklåda. (Uppmaningen riktar jag till både nya och tidigare läsare.) Dessutom, givetvis, är dina tankar kring det övriga innehållet i detta och tidigare Nyhetsbrev också välkomna.

Med vänliga hälsningar

Kalle

Kalle Eriksson
Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad.
kalle@bjarenet.com
Tel. 0431-365332